

MEDENİ USUL HUKUKUNDA HÂKİMİN VERDİĞİ KESİN SÜRE

PEREMPTORY TERM DETERMINED BY THE JUDGE IN THE LAW OF CIVIL PROCEDURE

Volkan ÖZÇELİK*

Özet: Medeni usul hukukumuzda süreler kanunda belirtilir veya hâkim tarafından tespit edilir (HMK m. 90/1). Hâkim tayin ettiği sürenin kesin olmasını istiyorsa, vereceği ara kararın bazı niteliklere haiz olması zorunludur. Zira kesin sürenin taraflar ve mahkeme bakımından önemli sonuçları vardır. Çalışmamızda özellikle Yargıtay kararları ışığında hâkimin verdiği ara kararın nitelikleri ve hâkimin verdiği kesin sürenin taraflar ve mahkeme bakımından sonuçları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hâkimin Verdiği Süre, Kesin Süre, Kesin Sürenin Sonuçları

Abstract: The terms are specified in the code or determined by the judge in our civil procedural law. If the judge wants a term to be certain, the interlocutory decree given must have some certain qualities. Because peremptory terms have important results for the court and the parties. In this study, the qualities of interlocutory decree that is given by the judge and the results of peremptory terms given by the judge are examined in the context of Supreme Court's decisions.

Keywords: Term by Judge, Peremptory Term, Results of Peremptory Term

GİRİŞ

Medeni yargılama hukukunda dava açılıp karar verilinceye kadar, davaya bakan mahkeme ve yargılamanın tarafları belli usul işlemleri yaparlar. Her usul işleminin belli bir zaman aralığında yapılması gereklidir. Usul hükümleri ile normatif bir değer kazanan bu zaman ara-

* Arş. Gör., On Dokuz Mayıs Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Usul ve İcra-İflas Hukuku Anabilim Dalı, volkan.ozcelik@omu.edu.tr

lıklarına süre denilmektedir.¹ Medeni usul hukukunda süreler genel olarak yargılamanın gecikmesini önlemek için bulunmaktadır.²

Medeni usul hukukunda süreler, kanunda belirtilir veya hâkim tarafından tespit edilir (HMK m. 90/1). Sürenin kanun tarafından önceden belirlenmesi bazı hallerde somut olayın niteliğine uygun düşmeyebilir. Bu gibi hallerde kanun sürenin miktarını önceden belirlemeyip, bu yetkiyi hâkime vermiş olabilir. Ayrıca bazı durumlarda da, Kanun'da hâkimin süre belirlemesine yönelik özel bir düzenleme bulunmamasına rağmen, yapılması istenen işin niteliği gereği hâkim tarafa süre verebilir. Her iki durumda da hâkim süreyi tespit ederken somut olayın özelliklerini dikkate almalıdır.³

Hâkim tarafa süre verirken, sürenin kesin olduğunu usulüne uygun verdiği ara kararda belirtebilir. Eğer sürenin kesin olduğuna karar vermemişse süreyi geçirmiş olan tarafa talebi üzerine ikinci bir süre verilir. İkinci kere verilen süre kararda belirtilmemiş olsa bile kanun gereği kesin olup,⁴ bu şekilde verilen süreyi de geçiren tarafa yeniden süre verilemez (HMK m. 94/2).⁵

Kesin süre içinde yapılması gereken işlemi, süresinde yapmayan tarafın, o işlemi yapma hakkı ortadan kalkar (HMK m. 94/3). Kesin sürenin yaptırımını açısından düşünülürse, hâkim tarafından verilen kesin sürenin usulüne uygun bir ara karar ile olması gerekir.⁶ Bu maksatla verilen ara kararın hangi unsurlara sahip olması gerektiği Hu-

¹ 14. HD, 08.04.2013, E. 2013/3569, K. 2013/5475 (www.legalbank.net).

² Arwed Blomeyer, *Zivilprozessrecht: Erkenntnisverfahren*, Springer Verlag, Berlin-Göttingen-Heidelberg 1963, s. 106.

³ Erdal Tercan, *Medeni Usul Hukukunda (Kesin Sürelerin Kaçırılması Halinde) Eski Hale Getirme*, Ankara 2006, s. 40; Blomeyer, s. 106.

⁴ Şakir Berki, "Hukukda Müddet Çeşitleri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 25, S. 1-2, 1968, s. 104; Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, 6. Baskı, C. 5, İstanbul 2001, s. 5443; Hakan Pekcanitez/Oğuz Atalay/Muhammet Özkes, *Medeni Usul Hukuku*, 14. Baskı, Ankara 2013, s. 265; Abdurrahim Karşlı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 3. Baskı, İstanbul 2014, s. 450.

⁵ Ejder Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 2. Baskı, Ankara 2013, s. 696.

⁶ Ara kararlar hâkimin davadan elini çekmesine neden olmayan, uyumsuzluğa son vermeyen ancak uyumsuzluğu sona erdirmek için yargılamanın yürütülmesini sağlayan kararlardır (Timuçin Muşul, "Medeni Usul Hukukunda Ara Kararları", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 4, 1988, s. 218; Nilüfer Boran Güneysu, *Medeni Usul Hukukunda Karar*, Ankara 2014, s. 148; Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, C. 3, 6. Baskı, İstanbul 2001, s. 2998; Karşlı, s. 417-148; Pekcanitez/Atalay/Özkes, s. 804).

kuk Muhakemeleri Kanunu'muzda düzenlenmiş değildir. Doktrinde "hükmün kapsamını" düzenleyen maddenin (HMK m. 297), ara kararlar için de uygulanması gerektiği ifade edilmektedir.⁷ Yargıtay'a göre de, kesin süre verilen ara kararın belli niteliklere sahip olması gerekir. Çalışma yapılırken bu niteliklere uygun bir sistematik izlenmiştir. Zira mahkemelerin yerleşik uygulamadan dönmeleri veya farklı bir çözümü benimsemeleri kural olarak sürpriz karar verme yasağı çerçevesinde değerlendirilmektedir.⁸

I. HÂKİM TARAFINDAN VERİLEN KESİN SÜREYE İLİŞKİN ARA KARARIN NİTELİKLERİ

Mahkemece tarafa verilen kesin süreye ilişkin ara karar belli niteliklere haiz olmalıdır. Aksi halde kesin süre usulüne uygun olmadığı için Yargıtay'ca hükmün bozulması ile karşı karşıya kalınabilir. Bu ise kesin süre verilmesinin temel amacını zedeler. Öyle ki kesin süre ile yargılamanın makul sürede bitirilmesi amaçlanırken, kesin süreye ilişkin ara kararın usulüne uygun olmaması nedeniyle verilen hükmün bozulması yargılamanın geç bitmesine neden olur.⁹ Bu nedenle hâkimin kesin süreye ilişkin verdiği ara kararın Yargıtay'ın getirdiği kriterlere uygun olması gerekmektedir.¹⁰ Kesin süreye ilişkin ara karar açık bir şekilde yazılmalı, ara kararda yapılacak işler belirtilmeli, verilen süre yapılması istenen iş için yeterli olmalı, yapılması emredilen işler yargılama için gerekli ve tarafça bizzat yapılabilir olmalı ve ara kararda kesin süreye uyulmamasının sonuçları açıklanmalıdır.

A. Ara Kararın Açık Bir Şekilde Yazılması

Kesin süreye ilişkin ara kararın açık bir şekilde yazılması, kararın ilgilisi tarafından anlaşılabilir olması demektir. Taraf, verilen kararın kapsamı ve sonuçları hakkında tereddüde düşürülmemelidir.¹¹ Nitekim bu gereklilik kesin sürenin taraf bakımından önemli sonuç-

⁷ Muşul, s. 228.

⁸ Muhammet Özkes, Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenme Hakkı, Ankara 2003, s. 186.

⁹ Mustafa Çetintürk, "Hukukta Hâkimin Tayin Ettiği Süreler", *Bursa Barosu Dergisi*, Yıl: 5, S. 12, Nisan 1981, s. 1.

¹⁰ Karşlı, s. 449.

¹¹ 15. HD, 17.06.2013, E. 2012/4512, K. 2013/3907 (www.kazanci.com); 1. HD, 11.09.1996, 8913/9700 (Yılmaz, Şerh, s. 696).

lar doğurması nedeniyle vazgeçilmezdir. Örneğin tarafa tanık adresini bildirmesi için kesin süre verilecekse ara karar işlemin kapsamı ve sonuçlarını tam olarak ifade etmelidir. Tarafın tanık adresini kesin sürede mahkemeye bildirmesi gereği ve bildirmezse tanığın dinlenilmesinden vazgeçildiğine karar verileceği özellikle ara kararda belirtilmelidir (HMK m. 94/3; HMK m. 240/3).¹²

Hâkimin verdiği kesin süreye ilişkin ara karar, yorumu zorunlu kılmayacak, yanlış anlaşılmayı önleyecek ve ilgilisi tarafından kolaylıkla anlaşılabilir derecede açık ve sınırlı olması gerekir. Ara karar kaleme alınırken sade bir dil kullanmaya özen gösterilmelidir.¹³ Özellikle tarafların hukuki bilgisinin olmaması ihtimali düşünülürse, kullanılan karmaşık ifadeler tarafın tereddüde düşmesine yol açabilir.¹⁴ Bununla birlikte sadelik ve açıklık günlük konuşma dilinin kullanılması anlamına gelmemelidir. Ara kararı kaleme aldırın kişinin hâkim olduğu ve onun belli bir entelektüel birikime sahip olduğu düşünülürse, bu birikimin karara yansması tabiidir. Bununla birlikte hâkim mesleki ve entelektüel birikimini karara yansıtırken bir taraftan da gereksiz ve zihinleri yoracak ifadeler kullanmaktan kaçınılmalı; tarafın yerine getirmesi gereken işlerin neler olduğunu açık bir şekilde teker teker yazdırmalı, bu işlerin yerine getirilmemesi halinde doğabilecek sonuçları izah etmelidir.

Ara kararda taraftan yapması beklenen işlemin kayıt ve şarta bağlanmaması gereklidir. Zira ara kararda yapılması istenen işlemin kayıt

¹² 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu bu düzenleme ile tanığın adresinin gösterilmemesi veya yanlış gösterilmesinden doğan gecikmelerin önlenmesini amaçlamıştır. 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda tarafa tanıkların adresini bildirmesi için kesin süre verilmesi ve eğer süresinde adres bildirilmemişse tanığın dinlenilmesinden vazgeçildiğine karar verilmesine ilişkin bir düzenleme mevcut değildi. 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 274. maddesine göre tanık listesinin verilmesi hakkında bkz. Mesut Ertanhan, *Medeni Yargılama Hukukunda Tanık ve Tanıklık*, Seçkin Yayınları, Ankara 2005, s. 187-188.

¹³ HD, 22.11.2011, E. 2010/7482, K. 2011/6735 (www.legalbank.net); HGK, 16.11.1966, 2/1269-291 (Kuru, Usul- V, s. 5438).

¹⁴ Kural olarak avukatla temsil zorunluluğu bulunmayan hukukumuzda, tarafların yargılama hukuku kuralları hakkında bilgi sahibi olmaması yüksek bir ihtimaldir. Nitekim avukatla temsil zorunluluğunun amaçlarından birisi de açılan ve yürütülen dava hakkında tarafları bilgilendirmek ve bu yolla da tarafları korumaktır (Mine Akkan, *Medeni Usul Hukukunda Avukatla Temsil Zorunluluğu*, Yetkin Yayınları, Ankara 2010, s. 154-158; İbrahim Ercan, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Bağlamında Medeni Yargıda Avukatla Temsil Zorunluluğu", *Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi*, S. 5, 2006/3, s. 1278).

ve şartta bağlandığı hallerde, kendisine süre verilen taraf bu konuda tereddüde düşebilir. Tarafın kesin süre verilen işlemi yapması, ancak söz konusu şartın gerçekleşmesi halinde amacına ulaşacaksa kesin süreye ilişkin verilen karar usulüne uygun olmaz. Örneğin mahkeme bir kurumdan uyuşmazlık ile ilgili bilgi isteyip, gelecek bilgiye göre de bilirkişi incelemesine karar verecekse; mahkemenin ilgili kurumdan bilgi gelme koşulunun yerine gelip gelmeyeceğini gözetmeksizin tarafa bilirkişi gideri için kesin süre vermesi ve tarafın süresinde bilirkişi giderini yatırmaması nedeniyle de bilirkişi deliline dayanmaktan vazgeçtiğine karar vermesi isabetli olmaz.¹⁵ Böyle bir durumda mahkeme öncelikle ilgili kurumdan bilgi istemeli, sonrasında da kurumdan gelen cevaba göre bilirkişi incelemesi için gider yatırması konusunda tarafa kesin süre vermelidir.

Ara kararın açık bir şekilde yazılması gerekliliği, kararın zorunlu muhtevasına da işaret etmektedir. Kesin süre verilmesine ilişkin ara kararda yapılacak işlerin neler olduğu, bu işlerin hangi sürede yapılması gerektiği ve süresinde yapılmayacak olursa sonuçlarının neler olduğu açıkça yazılmalıdır. Bu anlamda hâkimin genel bir ifade ile tarafın belli bir işlemi yapmasını karara yazması çoğu zaman yeterli olmaz. Bu kararın gereklerinin neler olduğu tam olarak yazılmalıdır. Örneğin keşif yapılması için avans yatırılmasına yönelik bir karar yeterli olmayabilir. Zira keşif yapılırken bilirkişiye müracaat edilecekse bunların sayısı, nitelikleri ve her biri için ne kadar avans yatırılacağı; keşif mahalline araç ile gidilecekse araç için yatırılması gereken avansın ne kadar olduğu açıkça belirtilmelidir.¹⁶

Kesin süreye ilişkin ara kararın “açık olması” için ara kararda üç unsurun zorunlu olarak bulunması gerektiği ifade edilebilir.¹⁷ Zira açıklanacak bu zorunlu unsurların ara kararda bulunmamasına rağmen, bu karara dayanılarak hüküm verilmesi kanun yolu aşamasında hükmün bozulmasına sebebiyet verebilir.¹⁸

İlk olarak, hâkim ara kararda verdiği sürenin kesin olduğunu açık-

¹⁵ 15. HD, 17.06.2013, E. 2012/4512, K. 2013/3907 (www.legalbank.net).

¹⁶ 15. HD, 05.02.2013, E. 2013/371, K. 2013/643 (www.kazanci.com).

¹⁷ 12. HD, 30.01.2001, E. 2001/384, K. 2001/1473 (Kuru, Usul- V, s. 5438).

¹⁸ HGK, 16.11.1966, 2/1269-291 (Kuru, Usul- V, s. 5438); 6. HD, 11.02.1987, 15042/1363 (Kuru, Usul- V, s. 5439).

ça belirtmelidir. Verilen sürenin kesin olduğunun ara kararda açıkça belirtilmemesi halinde, kesin süreye ilişkin sonuçlar doğmaz.¹⁹ Ayrıca tarafa kesin süre verildiğinde bu sürenin miktarının da belirli olması gerekir. Sonu gösterilmeksizin tarafa süre verilir, bu sürenin de kesin süre olduğunun belirtilmesi “açık olma” unsuru bakımından ilke olarak yeterli olmamalıdır.²⁰ Bu nedenle, Yargıtay’ın keşif giderlerinin yatırılması için kesin süre verilir sürenin son günü belirtilmemesi halinde, kesin sürenin son gününü keşif yapılacağı gün olarak kabul eden²¹ ve tanık listesi verilmesi ve tanık ücretlerinin yatırılması için kesin süre verilir sürenin son gününün belirtilmemesi halinde, kesin sürenin son gününü duruşmanın bırakıldığı gün olarak kabul eden²² kararlarını isabetli bulmamaktayız. Zira kesin süreye ilişkin ara kararın her türlü yanlış anlamayı önleyecek ve yoruma ihtiyaç göstermeyecek biçimde açık olması gerekir. Sonu gösterilmeksizin kesin süre verilen ara karar açık olmayıp yorumu gerektirecek türdendir. Avukatla temsil zorunluluğu bulunmayan hukukumuzda, yorumu gerektiren kesin süre ara kararı hak kaybına sebebiyet verebilir. Tanık listesi verilmesi veya keşif için gerekli giderleri yatırması konusunda tarafa, mahkemenin sonunu göstermeksizin verdiği kesin süre ara kararını yorumlayarak, sürenin son gününü bir sonraki duruşma günü kabul etmek; bu günde de gerekli işlemi yapmayan tarafın bir daha bu işlemi yapamaması sonucunu doğurur (HMK m. 94/3). Bu ise, ara kararı usulüne uygun biçimde kaleme alma görevinin hâkime ait bir iş olmasına rağmen, hâkimin yaptığı hataya tarafın katlanmasını beklemek olur.

¹⁹ HGK, 16.11.1966, 2/1269-291 (Kuru, Usul- V, s. 5438).

²⁰ HGK, 31.10.1962, E. 6/26, K. 56 (Bilge Umar, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2014, s. 288).

²¹ HGK, 04.02.1959, 5/3-5 (Kuru, Usul-V, s. 5436).

²² “Mahkemece 12.7.1977 tarihinde, davacıya tanık listesi verip karşı tarafa tebliğ ettirmek, yirmişer lira tanık ücretlerini mahkeme veznesine yatırmak üzere kesin mehil verilmiş süre (sürenin sonu) belli edilmemiştir. Yargılamanın bırakıldığı 4.10.1977 tarihinde de, duruşmaya ilk kez giren davacı vekili tanık listesi vermiştir. Davalı vekili kesin mehilin geçtiğini, liste vermesine muvafakat etmediğini bildirmiştir. Mahkeme kesin mehle riayetsizlik sebebiyle davayı reddetmiştir. Davacıya delil ikamesi için verilen mehilde süre belli edilmediğinden, mehilin son günü duruşmanın bırakıldığı 4.10.1977 günüdür. Davacı vekili o gün tanık listesi verme yükümlülüğünü yerine getirmiştir. Verilen kesin mehilde ayrıca tanıklara davetiye çıkarılması için gerekli zaman bırakılmamasına göre verilen bu mehil usule aykırı bulunmaktadır. Bu bakımdan davacının delillerinin toplanarak incelenmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırıdır (Kuru, Usul- III, s. 2582).”

İçtihadı birleştirme kararlarının ortaya çıkmasında temel neden, üst mahkemenin kararları arasında uyum sağlanarak kanunların ülkenin tamamında aynı şekilde uygulanmasını sağlamaktır.²³ Ayrıca mahkemelerin yerleşik uygulamadan dönmeleri veya farklı bir çözümü benimsemeleri kural olarak sürpriz karar verme yasağı çerçevesinde değerlendirilmektedir.²⁴ Dolayısıyla hâkim kesin süreye ilişkin ara kararı yerleşik içtihatlar doğrultusunda vermelidir. Diğer taraftan bu şekilde yapılan yorum, duruşmaların varlık nedeni ile de bağdaşmayabilir. Duruşmalar delillerin toplandığı aşamalar olmayıp, aksine toplanan delillerin tartışıldığı yargılama kesitleridir.²⁵ Tarafa tanık listesi vermesi için, sonu gösterilmeden verilen kesin süre ara kararındaki kesin sürenin bir sonraki duruşma günü biteceği kabul edilirse, taraf bu duruşma gününde liste verse bile, tanıkları bizzat hazır bulundurmadığı sürece dinlenmeleri mümkün olmaz. Zira hukukumuzda tanık, davetiye ile çağrılır ve kural olarak davetiyenin duruşma gününden en az bir hafta önce tebliğ edilmiş olması gerekir (HMK m. 243/1 ve 2).²⁶ Yine tarafa sonu gösterilmeksizin keşif gideri yatırması için kesin süre verilen ara karar da keşfin uygulanması bakımından sorunlar doğurabilir. Mahkeme keşif sırasında tanık ve bilirkişi dinleyecekse (HMK

²³ Cenk Akil, "Hâkimin Hukuku Kendiliğinden Uygulaması İlkesi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 57, S. 3, 2008, s. 15.

²⁴ Özkes, s. 186.

²⁵ Bu durum yargılamanın uzamasına da sebebiyet verebilir. "Bugün ülkemizde yargılamanın uzamasının en önemli sebeplerinden biri de, yargılama kurallarının gereği gibi hem mahkemelerce hem de taraflarca uygulanmamasıdır. Örneğin, tahkikatın bir parçası olan duruşmaların asıl amacı, tarafların dinlenmesi, delillerin incelenip tartışılması iken, deliller başlangıçta, tahkikattan önce toplanamamakta, duruşmalar adeta delillerin toplanması için birer yargılama kesiti olarak kullanılmakta, tapuya, nüfusa vs. ye yazı yazılarak duruşmalar ertelenmektedir; diğer yandan da bu konuda gerekli ciddiyet ve özeni göstermemektedirler. Bugün her mahkemede yapılan günlük duruşma sayısının yarısından fazlasını, duruşmaların ruhuna aykırı şekilde yürütülen bu faaliyetler almakta, sonra da iş çokluğu şikâyet konusu olmaktadır." (Pekantez/Atalay/Özkes, s. 397-398)

²⁶ "Taraflar, dava ve cevap dilekçeleri ile delillerini bildirmiş ve tanık deliline de dayanmışlardır. Taraflar, tanık listesinde isimlerini bildirdiği tanıkların dinlenmesinden açıkça vazgeçemedikleri gibi Hukuk Muhakemeleri Kanununun 241. madde koşulları da gerçekleşmemiştir. O halde mahkemece yapılacak iş, taraf tanıklarının 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 243. ve devamı maddelerinde belirtilen usule uygun olarak çağrılıp dinlenmesi ve tüm deliller birlikte değerlendirilerek sonucu uyarınca karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde eksik inceleme ile hüküm tesisi doğru olmayıp bozmayı gerektirmiştir." (2. HD, 03.11.2014, E. 2014/23098, K. 2014/21523, www.lexpera.com)

m. 290/2)²⁷, tanığın ve bilirkişinin keşif gününden önce haberdar edilmesi gereklidir. Aynı şekilde keşfin icrası üçüncü kişiyi etkileyecekse ona da bildirim yapılır ve keşif kural olarak üçüncü kişinin de uygun olduğu zamanda yapılır (HMK m. 291/3).²⁸ Keşfin icrasına ilişkin bu hükümler kesin sürenin son gününü keşfin yapılacağı gün olarak kabul etmeye engeldir.

İkinci olarak, hâkim ara kararda tarafın yapmasını istediği işlerin neler olduğunu açıkça yazmalıdır. Tarafın yapması gereken iş birden fazla ise, bu işlerin neler olduğu teker teker belirtilmelidir.²⁹

Üçüncü olarak, kesin süreye riayet edilmemesinin doğuracağı sonuçlar tarafa ihtar edilmelidir. Başka bir deyişle ara kararda kesin süre içinde yapılması istenen iş(ler)in yapılmaması halinde hangi sonuçların doğacağı açık bir şekilde yazılmalıdır.³⁰

Hâkimin verdiği kesin süreye ilişkin ara kararın açık olmasının bir gereği de, ara kararda yapılması istenen işin muhatabının kim olduğunun anlaşılmasıdır.³¹ Bu gereklilik işlemin hangi taraftan yapılmasının beklendiğinin belirlenmesi ve işlemin süresinde yapılmaması halinde hak kaybına uğrayacak tarafın önceden açıkça belirlenerek, ara kararın sonucunun ilgisinin dikkatine çekilmesi için önemlidir.

B. Ara Kararda Yapılacak İşlerin Belirtilmesi

Hâkim tarafa kesin süre verirken, ara kararda taraftan yapması istenen işlerin neler olduğunu belirtmelidir. Bu yapılırken yapılması

²⁷ 16. HD, 16.02.2016, E. 2015/18174, K. 2016/1368 (www.lexpera.com).

²⁸ "Maddenin üçüncü fıkrası uyarınca, keşif, üçüncü kişi bakımından uygun olan zamanda yapılır. Doğaldır ki mahkeme keşif zamanını tayin ederken tarafların durumunu da göz önünde bulunduracaktır. Dava dışı olan üçüncü kişiye keşfin yeri ve zamanı hakkında keşiften önce bilgi verilmelidir. Gecikmesinde zarar doğacak hâllerde bu bildirimden vazgeçilebilir. Üçüncü kişinin keşfe karşı koyması, engelleyici davranış içerisine girmesi hâlinde, hâkim zor kullanabileceği gibi, maddede ki diğer müeyyideleri de uygular. Ancak üçüncü kişi, tanıklıktan çekinme sebepleri varsa keşfe katlanmak zorunda değildir." (Hukuk Muhakemeleri Kanunu 291. maddesinin üçüncü fıkrasının gerekçesi için bkz. www.lexpera.com)

²⁹ 6. HD, 11.02.1987, 15042/1363 (Kuru, Usul- V, s. 5439); HGK, 10.10.2001, 14-940/709 (Yılmaz, Şerh, s. 703-704).

³⁰ 15. HD, 22.11.2011, E. 2010/7482, K. 2011/6735 (www.legalbank.net).

³¹ 1. HD, 08.10.1990, 9710/10926 (Yılmaz, Şerh, s. 705): "...ara kararın kim tarafından yerine getirileceğinin birleştirilen davanın davacısı mı, yoksa önceki davanın davacısı mı olduğunun açıklanmaması da doğru değildir..."

istenen işler bir bütün halde değil ayrı ayrı gösterilmelidir.³² Örneğin tarafın yatırması gereken giderler ara kararda ayrı ayrı gösterilmelidir.³³ Ayrıca hâkim genel ifadelerden kaçınarak tarafın yapması gereken işi somut olarak belirlemelidir. Örneğin tarafa delillerini sunması için kesin süre verilir, gereken masrafları yatırması gereği ihtar edilmemesine rağmen, tarafın masrafları yatırmamış olması nedeniyle tarafın o delile dayanmaktan vazgeçtiğine karar verilmesi, tarafın hukuki dinlenilme hakkını sınırlar.³⁴

Hâkimin, tarafın yapması gereken işlerin neler olduğunu somut olarak ayrı ayrı ara kararda yazması gereği, şüphesiz ki dosya kapsamından anlaşılabilen işlerle sınırlı olmalıdır. Hâkimin de dosya kapsamına göre bilme imkânının olmadığı hallerde, vereceği ara kararda yapılması istenen işler dosya kapsamıyla sınırlı olur.³⁵

C. Ara Kararda Verilen Sürenin İşlemin Yapılabilmesi İçin Yeterli Olması

Hâkim, tarafa kesin süre verirken bu sürenin ara kararda belirtilen ve taraftan yapması beklenen işler için yeterli olmasına dikkat etmelidir.³⁶ Hâkim, kesin sürenin miktarını belirlerken ne gereğinden az belirlemeli ne de gereğinden fazla belirlemelidir. Zira gereğinden az verilen bir süre tarafın hak kaybına uğramasına; gereğinden fazla verilen süre yargılamanın uzamasına neden olabilir.³⁷

Taraf usul işlemlerinin süreye bağlanmasının amaçları, adaletin makul bir sürede tesis edilmesi, mahkemelerin aynı iş ile uzun süre meşgul olmasının engellenmesi ve keyfiliğin önüne geçme isteği şeklinde özetlenebilir.³⁸ Ayrıca bu yolla yargılamanın makul sürede ta-

³² 1. HD, 11.09.1996, 8913/9700 (Yılmaz, Şerh, s. 696).

³³ HGK, 30.01.2013, E. 2012/19-671, K. 2013/151 (www.kazanci.com); 9. HD, 11.04.2012, E. 2010/5215, K. 2012/12366 (www.kazanci.com); 14. HD, 12.06.2013, E. 2013/6998, K. 2013/8840 (www.kazanci.com).

³⁴ 9. HD, 11.04.2012, E. 2010/5215, K. 2012/12366 (www.legalbank.net); 2. HD, 24.05.2005, 7039/8141 (Yılmaz, Şerh, s. 705).

³⁵ Bu doğrultuda bkz. HGK, 19.11.2014, E. 2013/22-1319, K. 2014/927 (www.legalbank.net).

³⁶ HGK, 10.10.2001, 14-940/709 (Yılmaz, Şerh, s. 703-704); 1. HD, 11.09.1996, 8913/9700 (Yılmaz, Şerh, s. 696); HGK, 11.11.1987, 9-334/832 (Yılmaz, Şerh, s. 702); Blomeyer, s. 106.

³⁷ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 265.

³⁸ HGK, 30.01.2013, E. 2012/19-671, K. 2013/151 (www.legalbank.net); 9. HD,

mamlanarak adil yargılanma hakkının teminine katkı sağlanır.³⁹ Ara karar ile tarafa kesin süre veren hâkim, sürenin miktarını gereğinden fazla belirlemeyerek, taraf usul işlemlerinin süreye bağlanması amaçlarının gerçekleşmesine ve adil yargılanma hakkının tesisine katkı sağlar.

Hâkim kesin sürenin miktarını belirlerken gereğinden az olmasına da dikkat etmelidir. Kesin süre içinde yapılması gereken işlemi, süresinde yapmayan tarafın o işlemi yapma hakkının ortadan kalkacağı düşünülürse (HMK m. 94/3); hâkimin belirleyeceği kesin sürenin miktarı o işlemin yapılabilmesi için yeterli olmalıdır. Aksi halde taraf, kendisinden yapması beklenen işlemi yapmak istese bile sürenin yeterli olmaması nedeniyle hak kaybına uğrayabilir. Nitekim hâkim kesin süre verirken, kesin sürenin amaçlarından hareket etmeli, kesin süreyi davayı ret etmek için bir araç olarak görmemelidir.⁴⁰

Hâkim kesin sürenin miktarını belirlerken takdir yetkisine sahiptir.⁴¹ Genel olarak kanun koyucu somut olay adaletini sağlamak amacıyla hâkime takdir yetkisi tanımaktadır.⁴² Hâkim takdir yetkisini kullanarak kesin sürenin miktarını belirlerken, her somut olayın özelliğini, tarafların durumunu, yargılamanın amacını, objektif hukuk kurallarını ve özellikle medeni usul hukukuna hâkim olan ilkeleri dikkate almalıdır.⁴³ Hâkim, bir taraftan kendisine kesin süre verilen

11.04.2012, E. 2010/5215, K. 2012/12366 (www.legalbank.net).

³⁹ AYM, 15.04.2014, Başvuru Numarası: 2013/4785, RG, 12.06.2014, S. 29028, § 40.

⁴⁰ HGK, 30.01.2013, E. 2012/19671, K. 2013/151 (www.legalbank.net); 14. HD, 21.03.2008, E. 2008/954, K. 2008/3680 (www.legalbank.net); 1. HD, 24.03.2010, E. 2010/2541, K. 2010/3276 (www.legalbank.net); HGK, 10.10.2001, 14-940/709 (Yılmaz, Şerh, s. 703-704); 1. HD, 11.09.1996, 8913/9700 (Yılmaz, Şerh, s. 698).

⁴¹ Ejder Yılmaz, "Hukuk Davasında Hâkimin Verdiği Kesin Mehilin Hakkı Kısıtlanması", *Ankara Barosu Dergisi*, S. 1, Ankara 1987, s. 48; Yılmaz, *Süreler*, s. 3174.

⁴² Seyfullah Edis, "Hukukun Uygulanmasında Yargıca Tanınmış Takdir Yetkisi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 30, S. 1-4, s. 169; Zahit İmre, "Türk Medeni Kanununa Göre Hâkimin İktisadi Meseleler Karşısındaki Durumu", Prof. Dr. Kemal Fikret Arık'a Armağan, Ankara 1973, s. 168; Selahattin Sulhi Tekinay, *Medeni Hukuka Giriş Dersleri*, İstanbul 1978, s. 76; M. Kemal Oğuzman/Nami Barlas, *Medeni Hukuk (Giriş Kaynaklar Temel Kavramlar)*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2011, s. 91; Mustafa Dural/Suat Sarı, *Türk Özel Hukuku*, C. 1- Temel Kavramlar ve Medeni Kanununun Başlangıç Hükümleri, 8. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2013 s. 133.

⁴³ Yılmaz, *Süreler*, s. 3174. Hâkimin kesin sürenin uzunluğunu tespit ederken somut olaya uygun hareket etmesi gerektiğine ilişkin bkz. 16. HD, 17.06.1999, 2340/2369 (Yılmaz, Şerh, s. 703).

tarafın işlemi yapılabilmesi için gerekli en uygun süreyi, bir taraftan da gereğinden fazla süre verilerek yargılamanın uzaması riskini birlikte düşünerek, çatışan bu iki değer arasında uygun bir çözüm bulmalıdır.⁴⁴ Bu anlamda özellikle hukuki dinlenilme hakkı ile usul ekonomisi ilkesi çatışma halindedir.

Hâkim kesin süreye ilişkin ara kararı bir celsede veriyorsa, kesin sürenin bitimini genellikle bir sonraki celse olarak belirleyebilir.⁴⁵ Bununla birlikte taraftan yapması beklenen işleme göre, hâkim bir sonraki celseden önce bazı değerlendirmeler yapacak yahut tarafın yapacağı işlemi esas alarak bir usul işlemi yapacaksa, kesin sürenin bitimi bir sonraki celseden önceki bir tarih olmalıdır. Örneğin hâkim, celsede verdiği ara kararlar taraftan tanıkların adreslerini bildirmesini kesin süre vererek istemişse (HMK m. 240), kesin sürenin bitimini bir sonraki celseden önceki bir tarih olarak belirlemelidir. Zira tanıkların bir sonraki celsede dinlenebilmeleri için, usulüne uygun tebligat ile davet edilmeleri gereklidir. Yargıtay da vermiş olduğu bir kararda, kesin sürenin bitimi tarihi ile bir sonraki celse tarihi arasında geçecek süre içinde başka bir yargılama işleminin yapılıp yapılmayacağını esas alarak karar vermiştir.⁴⁶

D. Ara Kararda Emredilen İşlerin Gerekli Ve Bizzat Yapılabilir Olması

Taraflar arasında ortaya çıkan uyuşmazlığın çözümü için yapılan usul işlemlerinin yargılamanın yürütülmesi ve ilerlemesi için "gerekli" olması zorunludur. Aksi halde yargılama uzar ve makul sürede yargılanma hakkı ihlal edilir. Ayrıca yargılamanın yürütülmesi ve sonuçlandırılması için gerekli olmadığı halde yapılan usul işlemleri nedeniyle ortaya çıkan giderler usul ekonomisi ilkesini zedeler.⁴⁷ Özellikle makul sürede yargılanma hakkının ihlal edilmemesi ve usul ekonomisi ilkesinin zedelenmemesi için, mahkemenin kesin süre vererek taraftan yapmasını beklediği işlemin yargılamanın yürütülmesi için gerekli olması zorunludur. Diğer taraftan bir işlemin yapılması gerekli

⁴⁴ Yılmaz, s. 48; Yılmaz, Süreler, s. 3174.

⁴⁵ 6. HD, 22.10.1974, 4604/4549 (Kuru, Usul- V, s. 5434).

⁴⁶ 4. HD, 19.03.1991, 3365/2311 (Kuru, Usul- V, s. 5434-5435).

⁴⁷ Cumhuriyet, Medeni Muhakeme Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi, Yetkin Yayınları, Ankara 2013, s. 73.

olmadığı halde hâkim, tarafa kesin süre vererek işlemi yapmasını istemiş ve taraf yapmamışsa; tarafın hak kaybına uğramayacağı kabul edilmelidir.⁴⁸

Hâkimin kesin süre verirken dikkat etmesi gereken bir diğer husus: Yapılması emredilen işin kendisine kesin süre verilen “tarafça bizzat yerine getirilebilir” olmasıdır.⁴⁹ Kesin süre verilen tarafın, kendisinden yapması istenen işlemi yapması konusunda hukuken yetkisi olmalı veya tarafa bu konuda hukuken bir yükümlülük yüklenebilmelidir.⁵⁰ Aksi halde verilen ara karar usulüne uygun olmaz. Bu kaideye aykırı bir şekilde ara karar verilir ve taraf işlemin kendisinin sorumlu olduğu kısmını yaparsa ara kararın gereğini yerine getirmiş sayılmaktadır.⁵¹ Örneğin tanık deliline dayanan tarafın, tanık listesi vermesi ve gereken masrafları yatırması hukuken kendisinden beklenebilir. Buna karşılık taraftan göstermiş olduğu tanıkları mahkeme huzuruna getirmesi için kendisine kesin süre verilemez.⁵² Yine tarafa keşif için gerekli giderleri mahkeme veznesine yatırması için kesin süre verilebilirken; belirtilen sürede keşif yapılması için kesin süre verilmesi mümkün olmamalıdır. Zira keşfin yapılamaması tarafın gerekli giderleri yatırmış olmasına rağmen onun iradesi dışında bir sebepten (örneğin yağmur yağması) kaynaklanmış olabilir.⁵³ Kaldı ki keşif, mahkeme tarafından yapılan bir usul işlemi olup, tarafça bizzat yapılabilir türden de değildir. Bir başka örnek de davacı veya davalının dilekçesinde gösterdiği

⁴⁸ 8. HD, 23.05.1989, 5784/5400 (Yılmaz, Şerh, s. 707): “...bir mehlın hak kaybına sebebiyet verebilmesi için gerçekten bu işlemin yapılması zorunlu olmalıdır. Daha açık deyimle, mehil verilen taraf böyle bir işlemi yaptırmak zorunda değilse verilen mehil sonuç doğurmaz. Nitekim olayımızda davacı taraf keşfe gerek olmadığını davayı ispat ettiğini bildirmiştir. Gerçekten de davacı yönünden iddia kanıtlanmış olmaktadır.”

⁴⁹ Kuru, Usul- V, s. 5453; Umar, s. 289. 8. HD, 21.06.2013, E. 2013/10147, K. 2013/9742 (www.kazanci.com); 2. HD, 03.06.1985, 5200/5244 (Yılmaz, Şerh, s. 698-699).

⁵⁰ 2. HD, 27.10.2003, 13122/14281 (Yılmaz, Şerh, s. 706): “...Mahkemece kurulan ara kararında ise bilirkişi raporundaki eksikliklerin gerektirdiği talimatları yazdırması şeklinde davacıya kesin süre verilmiş, izleyen oturumlar benzer ara kararlar yinelenmiş ve kesin süre içinde ara kararı gereği yerine getirilemediği gerekçesiyle dava reddedilmiştir...Rapordaki eksikliklerin tamamlanmasına yönelik yapılacak bilirkişi incelemesi ve keşfe ait talimatın içeriğini belirleme görevi mahkeme hâkimine aittir. Bu görev yanlara yüklenemez.”

⁵¹ Kuru, Usul- V, s. 5452.

⁵² HGK, 20.05.1964, E. 237, K. 377 (Ankara Barosu Dergisi, S. 6, 1964, s. 692); HGK, 20.05.1964, E. 8/237, K. 377 (Umar, s. 293).

⁵³ HGK, 11.01.1969, 6-903/23 (Kuru, Usul- V, s. 5452).

ve başka yerde bulunan bir belgeyi mahkeme huzuruna getirmeleri hakkında verilebilir. Tarafın elinde bulunmadığı halde dilekçesinde gösterdiği bir belgenin nerede bulunduğunu dilekçesinde açıklaması zorunludur (HMK m. 121 ve HMK m. 129/2). Hâkim bu yükümlülüğü yerine getirmeyen tarafa, gerekli açıklamayı yapması ve masrafları yatırması için kesin süre verebilir.⁵⁴ Benzer şekilde resmi bir kuruma yazılan yazının cevabının mahkemeye gelmesi için gerekli masrafların yatırılması için tarafa kesin süre verilebilirse de, tarafa bu yazıyı mahkemeye getirmesi için kesin süre verilemez.⁵⁵ Son olarak, uyuşmazlığın çözümü için tarafın veraset belgesine sahip olup olmadığı önemli olabilir. Böyle bir durumda tarafa kesin süre içinde veraset belgesi alması için görevli mahkemeye başvurması yüklenebilirken, veraset belgesini mahkemedен alarak ibraz etmesi yüklenemez.⁵⁶

Hâkim ara kararlar tarafa kesin süre verirken, yapılması istenen işlemin hukuken yargılama için gerekli ve tarafça bizzat yapılabilir olmasına dikkat etmelidir. Yargıtay bir kararında bu kapsamı hâkimin takdir yetkisini daraltacak şekilde genişletmiştir. Karara göre, tarafa delil sunması için süre verilirken hâkimin, süreyi kesin süre olarak nitelmesi ve tarafın süreye uymaması halinde de onun delil sunmasına imkân vermeden eksik tahkikatla karar vermesi bozma nedenidir.⁵⁷ Kanaatimizce bu karar isabetli değildir. Zira hâkimin ilk defa vereceği sürenin kesin süre olup olmayacağını belirleme konusunda takdir yetkisi vardır (HMK m. 94/2).⁵⁸ Kanun koyucu her somut olayın özelliğinin farklı olmasından hareketle hâkime takdir yetkisi tanımakta, hâkim de takdir yetkisini kullanırken somut olayın özelliklerine uygun biçimde hareket etmesi gerekmektedir. Bu nedenle takdir yetkisinin olayın özelliklerine, objektif hukuk kurallarına ve adalet düşüncesine uygun kullanılıp kullanılmadığı denetlenebilir. Ancak özünde belli ölçüde serbest hareket etmeyi barındıran takdir yetkisinin kanun tarafından önceden sınırı daraltılmamasına rağmen, yetkinin kapsamının içtihat yoluyla daraltılması isabetli olmaz. Ayrıca

⁵⁴ 9. HD, 29.12.1988, 13229/13002 (Kuru, Usul- V, s. 5453-5454); 9. HD, 10.12.2001, 20066/19150 (Yılmaz, Şerh, s. 705).

⁵⁵ 6. HD, 25.06.2001, 5099/5303 (Yılmaz, Şerh, s. 707).

⁵⁶ 1. HD, 05.07.1965, 4960/3948 (Umar, s. 293).

⁵⁷ 2. HD, 30.05.1969, E. 3239, K. 2889 (Umar, s. 293). Benzer şekilde bir başka karar: 8. HD, 26.01.1966, E. 4322, K. 4496 (Umar, s. 293).

⁵⁸ Yılmaz, Şerh, s. 695.

hâkim tarafın davayı uzatma ve sonucunu geciktirme amacı gütmesini engellenmek⁵⁹ yahut ara kararın gereklerinin ciddiyet ve özenle yerine getirilmesini sağlamak amaçlarıyla da kesin süre verilebilir.⁶⁰ Buna karşılık verilen sürenin hak aramayı sınırlandırıcı nitelikte de olmaması gerekir.⁶¹

E. Ara Kararda Kesin Süreye Uyulmamasının Sonuçlarının Açıklanması

Hâkim kesin süre vermesine rağmen taraf süresinde işlemi yapmazsa, işlemi süresinde yapmayan tarafın o işlemi yapma hakkı ortadan kalkar (HMK m. 94/3) ve kural olarak taraf süresinden sonra işlemi yapamaz.⁶² Dolayısıyla hâkim kesin süre verdiği ara kararda tarafın verilen süre içinde işlemi yapmamasının sonuçlarını tarafa açıklamalıdır. Ayrıca ara kararın gereğinin yerine getirilmemesinin sonuçlarının açıklanması, avukatla temsil zorunluluğu bulunmayan hukukumuzda hukuk bilgisi olmayan tarafın hak kaybına uğramasının önlenmesi bakımından önemlidir.⁶³ Kesin süre içinde yapılması istenen işin yapılmamasının sonuçlarının açıklanmadığı ara karar usulüne uygun olmaz.⁶⁴

Hâkimden beklenen, tarafın süresinde işlemi yapmamasının sonuçlarını tarafa somut ve açık bir şekilde açıklamasıdır. Bu doğrultuda hâkim, ara kararın gereğinin yerine getirilmemesinin sonuçlarını genel ifadelerle belirtirse, verilen ara kararın usulüne uygun olmadığı kabul edilmelidir.⁶⁵ Örneğin keşif giderlerinin yatırılması için verilen ara kararda, keşif giderlerinin yatırılmaması halinde tarafın keşif de-

⁵⁹ 14. HD, 24.10.2000, 4512/6600 (Yılmaz, Şerh, s. 695-696).

⁶⁰ Abdurrahim Karslı, Medeni Usul Hukukunda Usuli İşlemler, İstanbul 2001, s. 93.

⁶¹ Yılmaz, Şerh, s. 688.

⁶² Yılmaz, Süreler, s. 3185; Karslı, s. 450.

⁶³ 15. HD, 27.05.2008, E. 2007/4838, K. 2008/3383 (Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi, S. 13, 2009/2, s. 308).

⁶⁴ 12. HD, 21.06.2012, E. 2012/5576, K. 2012/21769 (www.legalbank.net); 14. HD, 15.09.2014, E. 2014/5888, K. 2014/9876 (www.legalbank.net); 8. HD, 18.03.2013, E. 2012/7554, K. 2013/3739 (www.legalbank.net); 1. HD, 19.09.2012, E. 5644, K. 9659 (Umar, s. 294); HGK, 10.10.2001, 14-940/709 (Yılmaz, Şerh, s. 703-704).

⁶⁵ 17. HD, 23.12.2004, 8907/14024 (Yılmaz, Şerh, s. 704): "...kesin önel gereğinin ve sonucunun ne olduğu karara yansıtılmayarak, sadece (ihtarat yapıldı) denilmek suretiyle içeriği belli olmayan örtülü bir ifade kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu durum karşısında yasaya uygun biçimde verilmiş bağlayıcı bir kesin önelin varlığından söz etme olanağı yoktur."

liline dayanmaktan vazgeçtiğine karar verileceği, kural olarak keşfe gidilemeyeceği ve diğer deliller esas alınarak karar verileceği somut olarak belirtilmelidir.⁶⁶

Hâkimin verilen kesin sürenin sonuçlarını açıklama yükümlülüğü, ilgisinin sıfatı ne olursa olsun veya taraf yargılamada avukatla temsil edilsin ya da edilmesin devam eder.⁶⁷ Buna karşılık Yargıtay bir kararında, kesin süreye uymamanın doğuracağı sonuçların açıklanmasını davanın taraflarca bizzat takip edilmesi şartına bağlamıştır.⁶⁸ Yargıtay'ın bu kararı ile benzer şekilde doktrinde, kendisine verilen kesin sürede işlemi yapmayan bir avukatın, ara kararda işlemin yapılmamasının sonuçlarının açıklanmaması gerekçesiyle yeniden süre istemesinin açıkça dürüstlük kuralına aykırı olacağı ifade edilmektedir.⁶⁹ Yılmaz ise Yargıtay'ın bu kararına katılmamaktadır.⁷⁰ Kanaatimizce de kesin sürenin sonuçları ile ilgili ihtarın yapılmasının gereğini, ilgisinin kim olduğundan bağımsız düşünerek yargılamayı sevk ve idare eden hâkimden beklemek daha isabetlidir.

Hâkimin verdiği ara kararda kesin süreye uyulmamasının sonuçlarını açıklama zorunluluğunun bulunması, hukuki dinlenilme hakkının özellikle açıklama ve ispat hakkı unsuru bakımından önem taşımaktadır. Tarafa verilen kesin sürede tarafın yapması istenen iş, delillerin sunulması veya delillerin mahkeme önünde değerlendirilmesinin sağlanmasını konu alabilir. Örneğin tarafa verilen kesin sürede tanıkların adreslerinin mahkemeye bildirilmesi istenir ve taraf bu sürede tanıkların adresini mahkemeye bildirmezse, o tanığın dinlenilmesinden vazgeçildiğine karar verilir (HMK m. 240/3). Bu durumda varsa diğer deliller değerlendirilerek karar verilir. Kesin sürenin hak düşürücü niteliğinden kaynaklanan bu türden sonuçlar, tarafın hukuki dinlenilme hakkını etkilemektedir. Tarafın hak kaybına uğrayarak hukuki dinlenilme hakkının da etkileneceği hallerde, tarafa önceden ihtar yapıp, kesin süreye riayet edilmemesinin sonuçları hakkında ta-

⁶⁶ 16. HD, 09.04.2013, E. 2013/2051, K. 2013/3388 (www.kazanci.com).

⁶⁷ HGK, 30.01.2013, E. 2012/19-671, K. 2013/151 (www.legalbank.net); HGK, 28.03.2012, E. 2012/19-55, K. 2012/249 (www.legalbank.net); HGK, 06.10.2004, 9-512/464 (Yılmaz, Şerh, s. 704).

⁶⁸ 1. HD, 19.02.2004, 705/1395 (Yılmaz, Şerh, s. 704).

⁶⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 267.

⁷⁰ Yılmaz, Şerh, s. 704.

rafın uyarılması hukuki dinlenilme hakkının tesisine katkı sağlar. İhtar hiç veya gereği gibi yapılmazsa hukuki dinlenilme hakkı ihlal edilir.⁷¹

II. HÂKİMİN KESİN SÜRE VERDİĞİNİ TARAF BİLDİRMESİ

Verilen kesin sürenin işlemeye başlaması için gerek duruşma esnasında verilen kesin süre kararı, gerekse duruşma dışında verilen kesin süre kararı usulüne uygun biçimde tarafa bildirilmelidir. Ayrıca taraf vekil vasıtasıyla davayı takip ediyorsa, kesin süreye ilişkin bildirim vekile yapılır (Tebliğat Kanunu m. 11/1). Kesin süre bildirimini, kesin sürenin duruşma esnasında ve duruşma dışında verilmesi bakımından, tefhim veya tebliğat şeklinde olur.

Hâkim kesin süreyi tarafın veya vekilinin hazır bulunduğu duruşmada veriyorsa, kesin süre verildiğinin bildirimini duruşma esnasında olur. Tarafa ayrıca tebliğat yapılmasına ihtiyaç bulunmamalıdır. Bu belirleme, sürelerin başlamasını düzenleyen Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 91. maddesinin lafzı ile çelişkili görülebilir. Zira hüküm, "süreler taraflara tebliğ tarihinden veya kanunda öngörülen hallerde tefhim tarihinden itibaren işlemeye başlar" şeklindedir (HMK m. 91). Bu hüküm yorumlanırken gerekçesi de dikkate alınmalıdır. Hükümün gerekçesine göre, maddede 1086 sayılı Kanunun 160. maddesindeki düzenleme genel olarak korunmuş, ancak dil yönünden güncelleştirilmiştir.⁷² 1086 sayılı Kanunun 160. maddesi ise "Müddetler iki tarafa tefhim ve lazım ise usulen tebliğ tarihinden itibaren işlemeye başlar" şeklindedir. O halde duruşmada işin gereği olarak hazır bulunan tarafa kesin süre verilir, sürenin tebliğ ile başlamasını beklemek HMK m. 91'in gerekçesine, işin niteliğine, kesin süre ile ulaşılmak istenen amaca uygun düşmemektedir.⁷³

Hâkim kesin süreyi duruşma dışında veya tarafın yahut vekilinin hazır bulunmadığı duruşma esnasında veriyorsa, kesin süreye ilişkin ara kararın meşruhatlı olarak tebliğ edilmesi gerekir.⁷⁴

⁷¹ Özkes, s. 149.

⁷² Ramazan Arslan/Ejder Yılmaz/Sema Taşpınar Ayvaz/Emel Hanağası, Notlu-Gerekçeli Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve İlgili Mevzuat, Yetkin Yayınları, Ankara 2015, s. 134-135.

⁷³ Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 91. maddesinin yorumu hakkında açıklama için bkz. Yılmaz, Şerh, s. 689-690.

⁷⁴ HGK, 19.11.2014, E. 2013/22-1319, K. 2014/927 (www.legalbank.net); 6. HD,

Kesin süre içinde yapılması gereken işlemi, süresinde yapmayan tarafın o işlemi yapma hakkının ortadan kalkması yaptırımını (HMK m. 94/3) kendisine kesin süre verilen taraf içindir. Bu sebeptendir ki, kesin süreye ilişkin ara karar kendisine kesin süre verilen tarafa bildirilmelidir. Acaba bu ara kararın karşı tarafa bildirilmesi de gerekli midir? Esasında bu soru kesin sürenin yaptırımının ortaya çıkması ile ilgili değildir. Zira kesin sürenin yaptırımının hüküm ifade etmesi, kendisine kesin süre verilen tarafa usulüne uygun bildirim yapılmasına bağlıdır. Karşı tarafa tebligat yapıp yapılmayacağı sorusu daha çok usul ekonomisi ilkesi ile hukuki dinlenilme hakkını ilgilendirmektedir. Nitekim usul ekonomisi ilkesini sağlamakla görevli olan hâkim (HMK m. 30), gerekmediği halde tebligat yaparsa yargılama masraflarının artmasına neden olur. Bu ise usul ekonomisi ilkesini zedeler. Ancak konumuz bakımından, kendisine kesin süre verilmeyen tarafa da gerekirse tebligat yapılmalıdır. Zira her ne kadar tarafa kesin süre verilmese ve kesin sürenin yaptırımını kendisi hakkında uygulanmayacak olsa da, hukuki dinlenilme hakkı gereğince yargılama esnasında yapılan bu mahkeme usul işleminden kendisine kesin süre verilmeyen taraf da haberdar edilmelidir (HMK m. 27/2-a). Böyle bir durumda hukuki dinlenilme hakkı usul ekonomisi ilkesine üstün tutulmalıdır.

III. KESİN SÜRE VERİLDİĞİNİN TUTANAĞA YAZILMASI

Hâkim tahkikat ve yargılama işlemlerinin icrasını tutanağa yazdırır (HMK m. 154/1). Ön inceleme, tahkikat ve yargılama işlemleri, ancak tutanakla ispat olunabilir (HMK m. 156). Dolayısıyla tutanağın usulüne uygun biçimde ve eksiksiz tutulması son derece önemlidir. Hâkim kesin süre verdiği ara kararı da tutanağa yazmak zorundadır (HMK m. 154/3-ğ). Ayrıca tutanak hâkim ve zabıt kâtabi tarafından derhal imzalanmalıdır (HMK m. 155/1). Bu yapılırken tarafa kesin süre verildiğinin bildirilmiş olması tek başına yeterli olmaz. Yukarıda incelemiş bulunduğumuz tüm şartların yerine getirildiğinin tutanaktan anlaşılması gerekir. Yargılama işlemlerinin ancak tutanakla ispat olunabileceği düşünülürse, usulüne uygun bir kesin süre kararı verildiği ancak bu şekilde ispat olunabilir. Örneğin tarafa sözlü olarak gerekli açıklamanın ve ihtarın yapılmış olmasına rağmen bu hususun

tutanağa kaydedilmemiş olması halinde, kesin sürenin hukuka uygun olarak verilip verilmediği tam anlamıyla anlaşılabilir. Zira kanun yolu incelemesinde mahkemenin usulüne uygun bir karar verip vermediğini tutanağa bakmak suretiyle anlaşılabilir.

Mahkeme kesin süre verdiği ara kararda, kararının gerekçesini de muhakkak yazmalıdır. Hâkim süre verirken, esas olan süreyi kesin olmayacak şekilde vermesidir. Zira kanunun düzenlemesine bakılacak olursa, hâkim ilk defa verdiği sürenin kesin olmasını istiyorsa bunu kararında belirtmelidir. Hâkim asıl olan durumun dışına çıkıp kesin süre verdiğinde bunun gerekçesini kararına yazması önem kazanır.⁷⁵ Ayrıca hukuki dinlenilme hakkının tam anlamıyla yerine gelmesi ve tarafın mahkemeye ve adalete olan güveninin sarsılmaması için ara karar gerekçeli olmalıdır. Doktrinde tarafların hukuki durumunda etki yapabilecek ara kararların da gerekçeli olmasının hukuki dinlenilme hakkına uygun olacağı ifade edilmektedir.⁷⁶ Kendisine kesin süre verilen tarafın, süresinde işlemi yapmazsa o işlemi yapma hakkının ortadan kalkacağı göz önünde tutulursa (HMK m. 94/3), taraf için verilen kesin süre ara kararı tarafın hukuki durumunda değişiklik yapabilecek türdendir. Diğer taraftan hâkimin gerekçeli karar vermesi anayasal bir zorunluluktur. Nitekim Anayasa'mızın 141. maddesinin üçüncü fıkrası bunu ifade etmektedir.

IV. HÂKİM TARAFINDAN VERİLEN KESİN SÜRENİN HESAPLANMASI

Hâkim süreyi gün olarak belirlemişse, sürenin tebliğ veya tefhim edildiği gün hesaplamada dikkate alınmaz ve süre son günün tatil saatinde biter (HMK m. 92/1). Hâkim süreyi hafta, ay veya yıl olarak da belirleyebilir. Bu durumda süre başladığı güne son hafta, ay veya yıl içindeki karşılık gelen günün tatil saatinde biter. Eğer sürenin bittiği ayda, başladığı güne karşılık gelen bir gün yoksa süre bu ayın son günü tatil saatinde biter (HMK m. 92/2). Sürenin hesabında resmi tatil günleri de süreye dâhildir. Bununla birlikte sürenin son günü resmi tatil gününe rastlarsa, süre tatili takip eden ilk iş günü çalışma saati sonunda biter (HMK m. 93).

⁷⁵ Nihat Yavuz, "Hukuk Usulünde Müddetler", *Ankara Barosu Dergisi*, C. 32, S. 2, 1975, s. 135.

⁷⁶ Özekes, s. 182.

Adli tatile tabi olan dava ve işlerde, bu Kanunun tayin ettiği sürelerin bitmesi tatil zamanına rastlarsa, bu süreler ayrıca bir karara gerek olmaksızın adli tatilin bittiği günden itibaren bir hafta uzatılmış sayılır (HMK m. 104). Hükümde açıkça “bu Kanunun tayin ettiği süreler” den söz edildiği için, hâkimin verdiği süreler için Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 104. maddesi uygulanmaz.⁷⁷

V. HÂKİM TARAFINDAN VERİLEN KESİN SÜRENİN SONUÇLARI

Hâkim ara kararı ile tarafa kesin süre verdiğinde, kesin süre veren mahkeme ve taraflar için sonuçlar doğmaktadır. Çalışmamızın bu kısmında özellikle Yargıtay kararları ışığında bu sonuçlara yer verilecektir.

A. Taraflar Bakımından Sonuçları

Kesin süre kamu düzenine ilişkindir. Hâkim tarafa kesin süre verdiğinde, karşı taraf işlemin süresinden sonra yapılmasına rıza gösteremez.⁷⁸ Ayrıca taraflar kesin sürenin etkilerini bertaraf edecek yahut kesin sürenin miktarını arttıracak şekilde sözleşme yapamazlar.

1. Kendisine Kesin Süre Verilen Taraf Bakımından Sonuçları

Medeni usul hukukumuzda kesin sürenin taraf için yaptırımı, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 94. maddesinin üçüncü fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre, kesin süre içinde yapılması gereken işlemi, süresinde yapmayan tarafın, o işlemi yapma hakkı ortadan kalkar.⁷⁹ Başka bir deyişle kesin süre içinde yerine getirilmeyen işlemin, bu süre geçtikten sonra yapılmasına kural olarak imkân yoktur.⁸⁰

⁷⁷ Yılmaz, Şerh, s. 728.

⁷⁸ Berki, s. 102-103.

⁷⁹ Baki Kuru, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Legal Yayınevi, İstanbul 2015, s. 642; Yılmaz, Süreler, s. 3185; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 263; Karşlı, s. 450. 9. HD, 12.06.2012, E. 2010/13242, K. 2012/20446 (www.kazanci.com); HGK, 30.01.2013, E. 2012/19-671, K. 2013/151 (www.kazanci.com); 14. HD, 12.06.2013, E. 2013/6998, K. 2013/8840 (www.kazanci.com); 12. HD, 21.06.2012, E. 2012/5576, K. 2012/21769 (www.kazanci.com); 11. HD, 05.02.2014, E. 2013/13314, K. 2014/1982 (www.kazanci.com); 8. HD, 21.06.2013, E. 2013/10147, K. 2013/9742 (www.kazanci.com); 1. HD, 11.09.1996, 8913/9700 (Yılmaz, Şerh, s. 696); 2. HD, 17.04.2003, 4539/5591 (Yılmaz, Şerh, s. 696-697); 2. HD, 22.11.1996, 11030/12174 (Yılmaz, Şerh, s. 697).

⁸⁰ Peter Gilles, Rechtsmittel im Zivilprozess, Frankfurt 1972, s. 148. Medeni usul hukukunda kesin sürede yapılmayan işlemin, bu süreden sonra yapılabilmesi için ta-

Hâkim tarafından verilen kesin sürenin konusu, tarafın yapması istenen usul işlemidir. Taraf, verilen kesin sürede bu işlemi yapmazsa ortaya çıkacak yaptırım da sadece o işlem için olur. Nitekim kesin sürenin taraf için yaptırımını düzenleyen hüküm (HMK m. 94/3), bu yargıyı doğrulamaktadır: “Kesin süre içinde yapılması gereken işlemi, süresinde yapmayan tarafın o işlemi yapma hakkı ortadan kalkar.” O halde kesin sürede taraf işlemi yapmasa bile, bu durum her zaman için yargılamanın son bulmasına neden olmaz. Tarafın işlemi yapmaması, sadece o işleme somut yargılamada bağlanan sonuçlara etki eder. Eğer taraftan istenen, verilen kesin süre içinde tanığın adresinin bildirilmesi ise, tarafın adres bildirmemesi halinde o tanığın dinlenilmesinden vazgeçilmiş sayılmasına karar verilir (HMK m. 240/3). Yargılamaya ise varsa diğer deliller ile devam edilir. Ayrıca açıklama ve ispat hakkı, hukuki dinlenilme hakkının unsurlarından biri olduğu için, tarafın mahkemeye delil ibraz etmesinin temini hukuki dinlenilme hakkının gerçekleşmesine hizmet eder.⁸¹ Hâkim ara kararla vermiş olduğu kesin sürede taraftan, delili ibraz etmesini veya gerekli avansın yatırılmasını istediği halde, taraf ara kararda belirtilen işlemi yapmazsa, sadece o delil için tarafın açıklama ve ispat hakkından feragat ettiği kabul edilmelidir.⁸²

Kesin sürenin yaptırımı, kendisine usulüne uygun ara karar ile kesin süre verilen taraf için tatbik edilebilir. Taraf, duruşmada hazır bulunuyorsa usulüne uygun verilen ihtarlı ara karar ile duruşmada hazır bulunmuyorsa yine usulüne uygun verilen ara kararın meşruhatlı tebliği ile kesin süreden haberdar edilmelidir. Tarafa usulüne uygun bir ara karar ile kesin süre verilmeden kesin sürenin yaptırımının uygulanması mümkün değildir.⁸³

Hâkimin kesin olarak belirlediği süre içinde elde olmayan sebeplerle bir işlemi yapamayan kimse eski hale getirme talebinde bulunabilir (HMK m. 95/1). Medeni usul hukukumuzda taraf, kesin süre

rafın eski hale getirme yoluna başvurması mümkündür (Blomeyer, s. 110; Schwab, Martin, Zivilprozessrecht, 3. Auflage, C.F. Müller, Berlin 2010, s. 107, 303; Jauernig, Othmar/Hess, Burkhard, Zivilprozessrecht, 30. Auflage, Verlag C.H. Beck, München 2011, s. 131).

⁸¹ Özkes, s. 123.

⁸² Özkes, s. 151.

⁸³ HGK, 19.11.2011, E. 2013/22-1319, K. 2014/927 (www.lexpera.com).

içinde yapılması gereken bir işlemi süresinde yapmazsa o işlemi yapma hakkı ortadan kalkar (HMK m. 94/3). Bu sonucun ortaya çıkması tarafın kusurlu olup olmamasından bağımsızdır. Tarafın kesin süre içinde işlemi yapmamasında kusurlu olup olmadığı, eski hale getirme talebinde bulunup bulunamayacağına önem taşır.⁸⁴

Hukukumuzda ara kararlar tek başına kanun yoluna götürülemez, ancak esas hükümle birlikte kanun yoluna götürülebilirler.⁸⁵ Nitekim istinaf yoluna başvurulabilecek kararlar için de (HMK m. 341/1), temyiz yoluna başvurulabilecek kararlar için de (HMK m. 361/1) nihai karar olması vurgulanmıştır. Dolayısıyla hâkimin kesin süre verdiği ara karara karşı kural olarak tek başına kanun yoluna başvurulamaz. Hâkimin usulüne uygun kesin süre vermediği yönünde bir itirazı bulunan tarafın, bu itirazını kanun yolu incelemesinde ileri sürmesi önemlidir. Özellikle itiraz sebepleriyle sınırlı incelemenin yapıldığı istinaf kanun yolunda, tarafın mahkemenin usulüne uygun bir ara karar vermediği itirazını belirtmesi yararına olur. Bununla birlikte hâkimin verdiği ara karar kamu düzenine aykırılık teşkil ederse, taraf itiraz sebebi olarak bunu ileri sürmemiş olsa bile bölge adliye mahkemesi bu hususu re'sen gözetir (HMK m. 355/1). Ayrıca temyiz incelemesinde Yargıtay, kanuna aykırı biçimde verilen kesin süre ara kararını inceleyebilir (HMK m. 369/1).

Tarafa kesin süre verildiğinde bunun sonuçlarının doğması (HMK m. 94/3), mahkemenin kararının usulüne uygun olmasına bağlıdır. Kapsam ve sınırları belli olmayan, bu nedenle de tarafın yapması istenen işlerin neler olduğu açıkça anlaşılmayan bir ara kararı yerine getirmeyen tarafın, ara kararın sonuçlarından sorumlu tutulmasına imkân yoktur. Ayrıca kapsam ve sınırları tam olarak belirtilmemesi nedeniyle açıkça anlaşılmayan bir ara kararda verilen süre içinde işlemi yerine getirmeyen taraf, süresinden sonra işlemi yaparsa artık bu işlemin geçersizliği ileri sürülemez.⁸⁶ Nitekim Yargıtay'ın da bu yönde kararları mevcuttur.⁸⁷

⁸⁴ Blomeyer, s. 110; Schwab, s. 107, 303; Jauernig/Hess, s. 131; Tercan, s. 31-32.

⁸⁵ Boran Güneysu, s. 150.

⁸⁶ Muşul, s. 228-229.

⁸⁷ HGK, 25.06.1975, 1973/1-1560, K. 1975/837 (www.legalbank.net); 1. HD, 18.03.1975, E. 1975/1974, K. 1975/2598 (Ankara Barosu Dergisi, 1975/3, s. 424).

2. Karşı Taraf Bakımından Sonuçları

Hâkim tarafından verilen kesin süre içinde yapılmayan işlemi, kendisine kesin süre verilen tarafın yapma hakkı ortadan kalkar (HMK m. 94/3). Diğer taraf aynı işlemi yapmak isterse ya da yapması gerekirse ona yeni bir süre verilerek işlemi yapması sağlanabilir. Zira bir taraf için süresinde işlemi yapmamasından kaynaklanan hak kaybı, diğer tarafı etkilememektedir.⁸⁸

Makul sürede yargılanma hakkı adil yargılanma hakkının bir unsuru olup, yargılamanın sürüncemede kalmasını önlemek ve adaletin zamanında yerini bulması için kabul edilmiş bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸⁹ Davanın makul sürede bitirilmesinde tarafların yararı bulunduğu kadar toplumun da yararı bulunmaktadır. Hak ihlali ile bozulan menfaat dengesinin zamanında kurulamaması toplumsal barışı zedeleyebilir.⁹⁰ Bu nedenle taraflar hak uyuşmazlığının kendilerini ilgilendirdiğini ve dolayısıyla da davanın tüm sonuçlarıyla kendilerine yönelik olduğunu iddia ederek, kesin süre tedbirini ortadan kaldıracak şekilde irade ortaya koyamamalıdır. Ayrıca mahkemelerin iş yükünün devamlı bir şekilde fazla olması İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi için devletin sorumluluktan kurtulmasına mazeret teşkil etmez.⁹¹ Kesin sürenin sonuçlarının gereği gibi uygulanmayıp mahkemelerin iş yükünün artması, makul sürede yargılama yapılmaması nedeniyle ülkemizin tazminata mahkûm edilmesine neden olabilir.⁹²

B. Mahkeme Bakımından Sonuçları

Alman Medeni Usul Kanunu (ZPO) §318 mahkemenin verdiği ara kararın bağlayıcılığını düzenlemiştir. Buna göre mahkeme vermiş olduğu kararın daha sonra yanlış olduğunu anlaşırsa bile kural olarak bu kararı değiştiremez (negatif bağlayıcı etki). Ayrıca mahkeme kararını aynı yargılamada daha sonra vereceği kararlarda esas almak

⁸⁸ Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 94. maddesinin gerekçe metni için bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 136; Yılmaz, Şerh, s. 695.

⁸⁹ İlyas Doğan, İnsan Hakları Hukuku, 2. Baskı, Astana Yayınları, Eylül 2015, s. 556.

⁹⁰ Sezin Aktepe Artık, Medeni Usul Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı, Seçkin Yayınları, Ankara 2014, s. 250.

⁹¹ Aktepe Artık, s. 270.

⁹² Doğan, s. 558.

zorundadır (pozitif bağlayıcı etki).⁹³ Hukukumuzda ise ZPO §318 gibi bir hüküm bulunmamaktadır. Genel kabule göre ise mahkeme vermiş olduğu ara karardan gerekçesini açıklamak kaydıyla dönebilir. Mahkemenin ara karardan dönebilmesinin istisnası usuli müktesep haktır. Buna göre mahkemenin ara kararıyla, taraflardan biri lehine usuli müktesep hak doğmuşsa, artık hâkim bu ara kararla bağlıdır.⁹⁴ Hâkimin ara karardan dönmesi, verdiği ara kararın aksine bir başka karar vermesi veya verdiği ara kararın gereklerinin yerine getirilmemesi şeklinde olur.⁹⁵ Tatbikatta hâkimin tarafa kesin süre vermesi halinde karşı taraf lehine usuli müktesep hak doğacağı kabul edilmektedir.⁹⁶ Bu anlamda hâkim, vermiş olduğu ara karardan açıkça dönemeyeceği gibi, kararın sonuçlarının doğmasını engelleyecek yeni bir karar da veremez. Hâkim ara kararla tarafa kesin süre vermiş ve taraf işlemi yapmamışsa, hâkim kesin sürede işlemi yapmayan tarafa yeni bir süre veremez.⁹⁷ Belirtilen bu kaideye aykırı olarak hâkim tarafa yeni bir süre vermiş ve taraf da bu sefer işlemi yapmış olsa dahi, yapılan işlem hukuki sonuçlarını doğurmaz.⁹⁸

Medeni usul hukukumuzda pozitif olarak düzenlenmiş hukuki dinlenilme hakkı (HMK m. 27) adil yargılanma hakkının unsurlarındandır (AY m. 36; İHAS m. 6). Hukuki dinlenilme hakkı temel yargılama ilkelerinden olup adaletli ve hakkaniyetli bir yargılama yapılmasının taraf bakımından güvencesi olması nedenleriyle önemlidir. Hâkimin vermiş olduğu ara karar tarafın hukuki dinlenilme hakkını açıkça ihlal ediyorsa, bu ara karar karşı taraf lehine usuli müktesep

⁹³ Peter Arens/ Wolfgang Lüke, *Zivilprozessrecht (Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung)*, 6. Auflage, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München 1994, s. 257.

⁹⁴ Ara karardan dönülüp dönülemeyeceği konusunda açıklama için bkz. Boran Güneysu, s. 161-165.

⁹⁵ Muşul, s. 233.

⁹⁶ 14. HD, 21.10.2000, 4512/6600 (Yılmaz, Şerh, s. 696); 1. HD, 11.09.1996, 8913/9700 (Yılmaz, Şerh, s. 697); HGK, 10.10.2001, 14-940/709 (Yılmaz, Şerh, s. 703-704); 15. HD, 14.01.2014, E. 2013/6503, K. 2014/203 (www.kazanci.com); HGK, 05.03.2014, E. 2013/9-651, K. 2014/202 (www.kazanci.com); HGK, 19.11.2014, E. 2013/22-1319, K. 2014/927 (www.kazanci.com); 9. HD, 11.04.2012, E.2010/5215, K. 2012/12366 (www.kazanci.com); HGK, 30.01.2013, E. 2012/19-671, K. 2013/151 (www.kazanci.com); 9. HD, 12.06.2012, E. 2010/13242, K. 2012/20446 (www.kazanci.com).

⁹⁷ Kuru, Usul- V, s. 5442; Kuru, s. 644.

⁹⁸ 15. HD, 14.01.2014, E. 2013/6503, K. 2014/203 (www.kazanci.com).

hak teşkil etse bile hâkim ara karardan dönebilmelidir.⁹⁹ Bu durum lehine usuli müktesep hak teşkil eden tarafın hakkının ihlal edilmesi tereddüdüyle karşılanabilir. Ancak kanaatimizce usulüne uygun olmayan bir ara karar ile kendisine kesin süre verilen tarafın hukuki dinlenilme hakkı ihlal edilmişse, hukuki dinlenilme hakkı karşısında usuli müktesep hakka üstünlük tanımamak gerekir. Ayrıca hukuki dinlenilme hakkının temel yargısal haklardan olması, medeni usul hukukunun esas itibarıyla taraflara yeni haklar ihdas etmeyip maddi hukuktan doğan hakları koruyor olması¹⁰⁰ ve özellikle usuli müktesep hakka yöneltilen eleştirileri¹⁰¹ dikkate aldığımızda kanaatimiz güçlenmektedir.

Kesin sürenin hak düşürücü ve kamu düzeninden olması nedenleriyle, mahkeme ara kararın gereğinin yapıp yapılmadığını re'sen incelemelidir. İncelemesi neticesinde tarafın kesin süreye riayet etmediğini tespit ederse gereğini hemen yapmalıdır.¹⁰² Taraf kesin süreyi kaçırmışsa buna bağlanan sonuçlar kendiliğinden doğar.¹⁰³ Hâkimin bu yönde bir karar vermesi sonuçların doğması bakımından gerekli olmayıp, işlemin süresi içinde yapılmadığını tespit etmek ve bu hususu tutanağa yazmak için (HMK m. 156) gereklidir.¹⁰⁴ Mahkeme, tarafın ara kararın gereğini yerine getirmemesi halinde yapılması istenen işleme göre bir karar verir. Örneğin kesin süre içinde taraftan yapması beklenen işlem keşif için gerekli giderleri yatırmaması olduğu halde taraf bu giderleri yatırmazsa, hâkim mevcut diğer delillere göre kararını verir.¹⁰⁵

Hâkim kesin süre verdikten sonra yeni bir süre veremez veya verdiği kesin süreyi uzatamaz.¹⁰⁶ Hâkimin aksi şekilde davranması hu-

⁹⁹ Özkes, s. 205.

¹⁰⁰ Karşlı, Usuli İşlemler, s. 112.

¹⁰¹ Tolga Akkaya, Medeni Usul Hukukunda İstinaf, Yetkin Yayınları, Ankara 2009, s. 230-236; Deniz Meraklı Yayla, Medeni Usul Hukuku'nda İstinaf Kanun Yolunda Yeniden Tahkikat Yapılması, Yetkin Yayınları, Ankara 2014, s. 93-99.

¹⁰² Kuru, Usul- V, s. 5449; 1. HD, 11.09.1996, 8913/9700 (Yılmaz, Şerh, s. 696).

¹⁰³ Gilles, s. 148.

¹⁰⁴ Bu noktada hâkimin vereceği kararın, teknik anlamda bir ara karar olup olmadığı tartışılabilir. Zira doktrinde ara kararların verilebilmesi için yargılamada uyumsuzluk çıkmasının gerekli olup olmadığı konusu tartışmalıdır. Bu konuda ileri sürülen görüşler için bkz. Boran Güneysu, s. 149-150.

¹⁰⁵ 15. HD, 14.01.2014, E. 2013/6503, K. 2014/203 (www.kazanci.com); 15. HD, 05.02.2013, E. 2013/371, K. 2013/643 (www.kazanci.com).

¹⁰⁶ Kuru, s. 644.

kuken bir sonuç doğurmaz.¹⁰⁷ Kesin süre içinde işlemin yapılmayıp hâkimin tekrar süre vermesi üzerine bu sefer tarafın işlemi yapması, işlemin geçerli olmasına ve sonuç doğurmasına imkânı vermez. Hâkimin hak düşürücü süreye riayet edilmemesi nedeniyle düşen bir hakkı ihya etmesi mümkün olmaz.¹⁰⁸ Bu konuda karşı tarafın rıza vermesi halinde bile yapılan işleme geçerlilik tanımamak gerekir.¹⁰⁹ Aksi halde eski hale getirme ile yapılması mümkün olabilecek bir işlemin, bu yola başvurmada yapılması sonucunu doğar.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 325. maddesi resen yapılması gereken işlemlere ilişkin giderlerin ödenmesini düzenlemektedir. Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği dava ve işlerde, hâkim tarafından resen başvurulmuş deliller için gereken giderlerin, bir haftalık süre içinde taraflardan birisi veya belirtilecek oranda her ikisi tarafından ödenmesine karar verilir. Belirlenen süre içinde bu işlemlere ait giderleri karşılayacak miktarda avans yatırılmazsa, ileride bu gideri ödemesi gereken taraftan alınmak üzere Hazine'den ödenmesine hükmedilir (HMK m. 325). Belirlenen gideri ödemesine karar verilen taraf veya taraflar, yedi gün içinde gideri yatırmazlarsa ikinci bir süre verilmez.¹¹⁰ Hâkim giderin yatırılması için kesin süre vermiş ve süresinde gerekli gider yatırılmamış olsa bile kesin sürenin yaptırımı (HMK m. 94/3) uygulanmaz. Hâkim gerekli giderin ileride ödemesi gereken taraftan alınmak üzere işlemin yapılmasına karar verir.¹¹¹

SONUÇ

Medeni usul hukukunda süreler, kanunda belirtilir veya hâkim tarafından tespit edilir. Hâkim somut olayın özelliklerine uygun olmak üzere tarafa kesin süre verebilir.

Hâkim tarafa kesin süre verirken ara kararın belli niteliklere sahip olmasına dikkat etmelidir. Bu nitelikler Yargıtay kararları ile de sabittir.

¹⁰⁷ 2. HD, 17.04.2003, 4539/5591 (Yılmaz, Şerh, s. 696-697); 2. HD, 22.11.1996, 11030/12174 (Yılmaz, Şerh, s. 697).

¹⁰⁸ Berki, s. 103; Tacettin Gören, "Hukukta Hâkimin Tayin Ettiği Müddetler ve Hakkın Tahdidî", *Ankara Barosu Dergisi*, C. 27, S. 1, 1970, s. 16.

¹⁰⁹ Gören, s. 18.

¹¹⁰ Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 325. maddesinin gerekçesi için bkz. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 339-340.

¹¹¹ 21. HD, 28.06.2005, 5047/6878 (Yılmaz, Şerh, s. 698).

Kesin süreye ilişkin ara karar açık bir şekilde yazılmalıdır. Ara karar kapsamı ve sonuçları hakkında tereddüde yer vermemeli, yorumu zorunlu kılmamalı, şarta bağlı olmamalı ve ilgilisi tarafından anlaşılabilir olmalıdır. Bunun için kesin sürenin miktarı, başlama ve bitim anı açıkça karara yazılmalıdır. Kesin sürenin bitim anı işin mahiyeti düşünüülerek yorum çıkarmaya gerek olmaksızın açıkça belirtilmelidir.

Kesin süre verilen ara kararda tarafın yapması gereken işler somut biçimde ve ayrı ayrı belirtilmiş olmalıdır. Bu anlamda hâkim taraftan bir delili ibraz etmesini isterken gerekiyorsa ayrıca o delil için masraf ihtarında bulunmalıdır.

Ara kararda tarafa verilen kesin sürenin miktarı işlemin yapılabilmesi için yeterli olmalıdır. Sürenin miktarını belirlerken hâkimin takdir yetkisi vardır. Hâkim bu yetkiyi kullanırken gereğinden uzun ya da kısa bir süre vermemelidir.

Ara kararda emredilen işler yargılamanın yürütülmesi ve ilerlemesi için gerekli ve tarafça bizzat yapılabilir olmalıdır. Kesin süre içinde yapılması istenen iş gerekli değilse usul ekonomisi ilkesi zedelenir. Ayrıca tarafça bizzat yerine getirilebilir bir iş değilse, kesin sürenin yaptırımını taraf hakkında uygulanmaz.

Hâkim ara kararda kesin süreye uyulmamasının sonuçlarını somut olarak açıklamalıdır. Hâkimin bu yükümlülüğü tarafın avukat ile temsil edilip edilmemesinden bağımsızdır.

Hâkim kesin süre verdiğini tarafa bildirmelidir. Taraf duruşmada hazır bulunmuyorsa veya hâkim duruşma dışında kesin süre veriyorsa meşruhatlı davetiye ile tebligat yapılır. Kesin süre tarafın hazır bulunduğu duruşma esnasında veriliyorsa tefhim ile bildirim yapılır.

Hâkim kesin süre verdiği ara kararı tutanağa gerekçeli olarak yazmalıdır. Kesin süreye ilişkin ara kararın gerekçeli olması özellikle anayasanın ve hukuki dinlenilme hakkının gereğidir.

Kendisine kesin süre verilen taraf, kesin süre içinde yapılması gereken işlemi süresinde yapmazsa o işlemi yapma hakkı ortadan kalkar. Karşı taraf ise aynı işlemi yapmak isterse kendisine yeni bir süre verilebilir.

Kesin süreye riayet edilip edilmediği mahkemece re'sen incelenmelidir.

Yargı uygulamamıza göre hâkimin verdiği kesin süre ara kararı ile karşı taraf lehine usuli kazanılmış hak doğar. Bu nedenle hâkim ara karardan dönemez. Ancak özellikle hukuki dinlenilme hakkını ihlal eden ara karardan hâkim dönebilmelidir.

Kaynakça

- Akil Cenk, "Hâkimin Hukuku Kendiliğinden Uygulaması İlkesi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 57, S. 3, 2008, s. 1-32.
- Akkan Mine, *Medeni Usul Hukukunda Avukatla Temsil Zorunluluğu*, Yetkin Yayınları, Ankara 2010.
- Akkaya Tolga, *Medeni Usul Hukukunda İstinaf*, Yetkin Yayınları, Ankara 2009.
- Aktepe Artık Sezin, *Medeni Usul Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı*, Seçkin Yayınları, Ankara 2014.
- Arens Peter/Lüke Wolfgang, *Zivilprozessrecht (Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung)*, 6. Auflage, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München 1994.
- Arslan Ramazan/Yılmaz Ejder/Taşpınar Ayvaz Sema/Hanağası Emel, *Notlu-Gerekeçli Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve İlgili Mevzuat*, Yetkin Yayınları, Ankara 2015.
- Berki Şakir, "Hukukta Müddet Çeşitleri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 25, S. 1-2, 1968, s. 99-116.
- Blomeyer Arwed, *Zivilprozessrecht: Erkenntnisverfahren*, Springer Verlag, Berlin-Göttingen-Heidelberg 1963.
- Boran Güneysu Nilüfer, *Medeni Usul Hukukunda Karar, Adalet* Yayınevi, Ankara 2014.
- Çetintürk Mustafa, "Hukukta Hâkimin Tayin Ettiği Süreler", *Bursa Barosu Dergisi*, Yıl: 5, S. 12, Nisan 1981, s. 1-2.
- Doğan İlyas, *İnsan Hakları Hukuku*, 2. Baskı, Astana Yayınları, Eylül 2015.
- Dural Mustafa/Sarı Suat, *Türk Özel Hukuku*, C. 1- Temel Kavramlar ve Medeni Kanununun Başlangıç Hükümleri, 8. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2013.
- Edis Seyfullah, "Hukukun Uygulanmasında Yargıca Tanınmış Takdir Yetkisi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 30, S. 1-4, s. 169-196.
- Ercan İbrahim, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Bağlamında Medeni Yargıda Avukatla Temsil Zorunluluğu", *Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi*, S. 5, 2006/3, s.1275-1299.
- Ertanhan Mesut, *Medeni Yargılama Hukukunda Tanık ve Tanıklık*, Seçkin Yayınları, Ankara 2005.
- İmre Zahit, "Türk Medeni Kanununa Göre Hâkimin İktisadi Meseleler Karşısındaki Durumu", Prof. Dr. Kemal Fikret Arık'a Armağan, Ankara 1973, s. 153-194.
- Gören Tacettin, "Hukukta Hâkimin Tayin Ettiği Müddetler ve Hakkın Tahdidini", *Ankara Barosu Dergisi*, C. 27, S. 1, 1970, s. 16-18.

- Jauernig Othmar/Hess Burkhard, *Zivilprozessrecht*, 30. Auflage, Verlag C.H. Beck, München 2011.
- Karslı Abdurrahim, *Medeni Muhakeme Hukuku*, 3. Baskı, Alternatif Yayıncılık, İstanbul 2014.
- Karslı Abdurrahim, *Medeni Usul Hukukunda Usuli İşlemler*, İstanbul 2001 (Usuli İşlemler)
- Kuru Baki, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, Legal Yayınevi, İstanbul 2015.
- Kuru Baki, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, 6. Baskı, C. 3, 6. Baskı, Demir-Demir Yayıncılık, İstanbul 2001 (Usul-III).
- Kuru Baki, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, 6. Baskı, C. 5, Demir-Demir Yayıncılık, İstanbul 2001 (Usul-V).
- Meraklı Yayla Deniz, *Medeni Usul Hukuku'nda İstinaf Kanun Yolunda Yeniden Tahkikat Yapılması*, Yetkin Yayınları, Ankara 2014.
- Muşul Timuçin, *Medeni Usul Hukukunda Ara Kararları*, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 4, 1988, s. 217-262.
- Oğuzman M. Kemal/BarlasNami, *Medeni Hukuk (Giriş Kaynaklar Temel Kavramlar)*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2011.
- Özekes Muhammet, *Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenme Hakkı*, Yetkin Yayınları, Ankara 2003.
- Pekcanitez Hakan/Atalay Oğuz/Özekes Muhammet, *Medeni Usul Hukuku*, 14. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2013.
- Rüzgaresen Cumhuriyet, *Medeni Muhakeme Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi*, Yetkin Yayınları, Ankara 2013.
- Schwab Martin, *Zivilprozessrecht*, 3. Auflage, C.F. Müller, Berlin 2010.
- Tekinay Selahattin Sulhi, *Medeni Hukuka Giriş Dersleri*, İstanbul 1978.
- Tercan Erdal, *Medeni Usul Hukukunda (Kesin Sürelerin Kaçırılması Halinde) Eski Hale Getirme*, Yetkin Yayınları, Yetkin Yayınları, Ankara 2006.
- Umar Bilge, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2014.
- Yavuz Nihat, "Hukuk Usulünde Müddetler", *Ankara Barosu Dergisi*, C. 32, S. 2, 1975, s. 133-140.
- Yılmaz Ejder, "Hukuk Davasında Hâkimin Verdiği Kesin Mehilin Hakkı Kısıtlaması", *Ankara Barosu Dergisi*, S. 1, Ankara 1987, s. 43-52.
- Yılmaz Ejder, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Süreler", *Yaşar Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 8, Özel Sayı (Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan), İzmir 2013, s. 3167-3190 (Süreler).
- Yılmaz Ejder, *Hukuk Muhakemeleri Şerhi*, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2013 (Şerh).